

BÄTTRE BEGAGNAT

VÅRDA OCH LAGA DET DU HAR

LÄRARHANDLEDNING

INLEDNING

Det här är en lärarhandledning till boken Bättre begagnat – vårda och laga det du har av Johan Tell. Handledningen består av färdiga lektionsupplägg som kan genomföras direkt i klassrummet eller fungera som inspiration när du skapar egna upplägg till boken.

Lärarhandledningen riktar sig i första hand till dig som undervisar i samhällskunskap på gymnasiet. Samtidigt kan boken givetvis även användas av lärare i andra ämnen och på andra stadier. Att vårda och ta hand om sina prylar och kläder, i stället för att kasta och köpa nytt, handlar ytterst om att skona klimatet och miljön. Enligt gymnasieskolans läroplan, Gy 11, ska miljöperspektivet genomsyra all undervisning.

Att säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster är också ett av FN:s globala mål. "Att uppnå hållbar utveckling kräver att vi minskar vårt ekologiska fotavtryck genom att ändra hur vi producerar och konsumerar varor och resurser", slås det fast i den inledande texten till mål 12.

Att låta eleverna få diskutera frågor som rör hållbar konsumtion och resursanvändning, och ta del av praktiska tips som gör att de blir bättre på att ta hand om och laga sina egna prylar och kläder, kan således passa i flera sammanhang i skolan.

Koppling till läroplanen, Gy 11

1 Skolans värdegrund och uppgifter

Miljöperspektivet i undervisningen ska ge eleverna insikter så att de kan dels själva medverka till att hindra skadlig miljöpåverkan, dels skaffa sig ett personligt förhållningssätt till de övergripande och globala miljöfrågorna. Undervisningen ska belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa hållbar utveckling.

2 Övergripande mål och riktlinjer

Skolans mål är att varje elev ... visar respekt för och omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv.

Samhällskunskap 1a1

- Privatekonomi. Hushållets inkomster, utgifter, tillgångar och skulder. Konsumenträtt samt konsumtion i förhållande till behov och resurser. Hur privatekonomin påverkas av samhällsekonomiska förändringar.

Samhällskunskap 1a2

- Samhällsekonomi, till exempel ekonomiska strukturer och flöden i Sverige och internationellt. Försörjning, tillväxt och företagande, resursanvändning och resursfördelning utifrån olika förutsättningar.

Samhällskunskap 1b

- Samhällsekonomi, till exempel ekonomiska strukturer och flöden i Sverige och internationellt. Försörjning, tillväxt och företagande, resursanvändning och resursfördelning utifrån olika förutsättningar.
- Privatekonomi. Hushållets inkomster, utgifter, tillgångar och skulder. Konsumtion

INTRODUCERA BOKEN

Innan du som lärare delar ut *Bättre begagnat* och genomför något av de lektionsupplägg som beskrivs i lärarhandledningen, kan det vara en bra idé att ägna en stund åt att introducera boken. Här är några förslag på olika ingångar in i arbetet och läsningen.

Diskussionsfrågor

- Visa boken omslag. Vilka tankar och förväntningar väcker titeln och illustrationerna på omslaget?
- Vilka fördelar finns det med att använda begagnade prylar och kläder? Finns det några nackdelar? Vilka, i så fall?
- Hur länge förväntar ni er att de saker ni köper – till exempel en mobiltelefon eller ett par jeans – håller?
- Vad kan man göra för att ta hand om sina prylar och kläder så att de håller längre?
- Vad brukar ni laga? När lagade ni något senast?
- En undersökning visar att svenskar i regel är dåliga på vård och lagning. Samtidigt tycker nio av tio att det är viktigt att veta hur man lagar och vårdar kläder, saker och skor. Vad tror ni är de främsta förklaringarna till att inte fler vårdar och tar hand om sina prylar och kläder? Hur kan man ändra på det?

Om undersökningen

Undersökningen som nämns ovan gjordes av Kantar Sifo på uppdrag av Blocket och visar bland annat att personer mellan 18 och 29 år är de som i lägst utsträckning har kunskap om hur man vårdar och lagar sina kläder, skor och prylar. Majoriteten i denna åldersgrupp vet exempelvis inte hur man tar bort rost på en cykel (67 %), fixar ett trasigt blyxtlås (74 %) eller vårdar trä möbler (49 %).

Värderingsövning

Ställ stolar i en ring i klassrummet. Lämna en stol tom. Läs upp påståendena i tur och ordning. Alla som håller med om påståendet ställer sig upp och byter stol. Är det bara en i klassen som reser sig, sätter sig denne på den tomma stolen. Stanna upp efter varje påstående och låt några elever motivera varför de reste sig eller varför de valde att sitta kvar.

- Jag tar väl hand om mina prylar och kläder.
- När något går sönder köper jag oftast nytt.
- Det är svårt att laga saker som gått sönder.
- Jag har någon gång sålt en pryl eller ett klädesplagg som jag inte längre velat ha eller vuxit ur.
- Jag köper gärna begagnat.
- Att vårda, laga och återanvända saker är att bry sig om klimatet och miljön.
- Jag skulle vilja bli bättre på att vårda och laga mina prylar och kläder.

HÅLLBAR KONSUMTION OCH CIRKULÄR EKONOMI – VAD INNEBÄR DET?

TID: 1 LEKTION

Här är förslag på ett upplägg där eleverna får sätta sig in i begreppen hållbar konsumtion och cirkulär ekonomi som kan vara viktiga att koppla till de tips som ges i boken *Bättre begagnat*.

Förberedelser

Bekanta dig med de webbplatser som eleverna ska arbeta med:

- Globala målen: globalamalen.se/om-globala-malen
- Naturskyddsföreningen: naturskyddsforeningen.se/artiklar/hallbar-konsumtion-for-att-fa-planetens-resurser-att-racka/
- Fixa grejen: fixagrejen.nu/varforfixa/

Arbetsgång

1. Fråga klassen vad de känner till om de globala målen. Titta tillsammans på globala målens webbplats och gå kort igenom vilka de olika målen är. Påminn klassen om det som betonas på sajten – att alla behövs för att globala målen ska bli verklighet och att vi alla därmed kan bidra till förändringen.
2. Klicka på mål 12, "Hållbar konsumtion och produktion". Låt eleverna diskutera vad hållbar konsumtion och produktion innebär. Vad krävs för att uppnå detta mål? Vad kan vi som enskilda individer göra?
3. Fördjupa er i några av delmålen och titta igenom de tips som ges på vad vi alla kan göra för att bidra till att målet uppfylls. Låt eleverna i mindre grupper välja fem tips som de kan börja göra (eller göra mer av) här och nu.
4. Låt eleverna läsa mer om hållbar konsumtion på Naturskyddsföreningens webbplats och därefter diskutera:
  - a. Vad innebär det att konsumera hållbart? Varför är det viktigt?
  - b. Vad leder överkonsumtionen till?
  - c. Hur kan vi förändra konsumtionsmönstren? Vilka exempel ges?
  - d. Vad är cirkulär ekonomi – och hur skiljer sig den cirkulära ekonomin från den linjära?
5. Titta avslutningsvis på Naturskyddsföreningens sajt Fixa grejen och listan med "sju sjysta skäl" till varför det är viktigt att ta hand om de kläder, skor, möbler och prylar som man har. Eleverna kan få välja de tre skäl som de tycker är viktigast och sedan presentera för varandra.

Gå vidare

Arbeta med någon eller några av de andra lektionerna i lärarhandledningen.

EN HÅLLBAR GARDEROB – ATT VÅRDA OCH LAGA KLÄDER OCH SKOR

TID: 1–2 LEKTIONER

Här ett förslag på ett upplägg där eleverna får arbeta med kapitlen "Kläder" och "Skor & kängor" i *Bättre begagnat*. Arbetet avslutas med att eleverna får göra planscher i mindre grupper.

Förberedelser

- Bekanta dig med följande webbplatser:
  - Tekniska museet: tekniskamuseet.se/lar-dig-mer/100-innovationer/klader/
  - Naturskyddsföreningen: fixagrejen.nu/varforfixa/varfor-fixa-kladerna/
  - Konsumentverket: publikationer.konsumentverket.se/privatekonomi/koll-pa-pengarna
- Ta fram material till planscherna, till exempel A3-papper, färgpennor och lim.

Arbetsgång

1. Skriv "Kläder" på tavlan. Ge eleverna ett par minuter till att skriva ner de tankar ordet väcker hos dem. Låt eleverna berätta för varandra i par eller mindre grupper, och fånga sedan upp i helklass. Vilka olika betydelser kan kläder ha för oss?
2. Fråga vidare: Hur tar eleverna hand om sina kläder och skor? Låt dem diskutera i samma grupper som nyss:
  - a. Vilka slags kläder går lättast sönder?
  - b. Hur förvarar ni era kläder och skor? Vad gör ni till exempel av vinterkläderna under sommarhalvåret?
  - c. Vad gör ni med ett klädesplagg eller ett par skor som går sönder?
  - d. Vad gör ni med kläder eller skor som ni vuxit ur eller inte längre tycker om?
3. Ge lite bakgrundsfakta om kläder och skor, och varför det är viktigt att ta hand om dem. Utgå från sidorna 79 och 97 i boken. Tekniska museet och Naturskyddsföreningen har också material att utgå ifrån. I Konsumentverkets material Koll på pengar finns tabeller med beräknade kostnader för till exempel kläder.
4. Berätta att eleverna ska få arbeta med boken *Bättre begagnat* och lära sig hur de kan vårda och laga sina kläder och skor. Säg att de till exempel kommer att få lära sig varför det kan vara smart att lägga ett par jeans i frysen (s. 87), hur de får bort en fläck på en skinnjacka (s. 89) och hur de kan fräscha upp skor som luktar illa (s. 100).
5. Dela in klassen i mindre grupper. Några grupper får arbeta med kapitlet "Kläder" och några med kapitlet "Skor & kängor". Grupperna kan i sin tur dela upp arbetet mellan sig genom att läsa olika delar av kapitlet och sammanfatta de tips som de tycker är mest intressanta.
  - a. Förslag på uppdelning av kapitlet "Kläder":
    - i. Förvara kläder, s. 80–83.
    - ii. Vädra och tvätta kläder, s. 87–89.
    - iii. Laga kläder, s. 91–95.
  - b. Förslag på uppdelning av kapitlet "Skor & kängor":
    - i. Förvara skor, s. 98–99.
    - ii. Vårda och rengör skor, s. 100–105.
    - iii. Laga skor, s. 106–107.
6. Grupperna gör därefter en plansch tillsammans där de tar med de tips de fastnat allra mest för. Uppmana grupperna att vara kreativa. Låt gärna grupperna sätta upp sina färdiga planscher på väggarna i klassrummet och visa varandra.
7. Avsluta i helklass med att eleverna får berätta vad de lärt sig och vilka av tipsen de kommer att börja använda i sin vardag.

Gå vidare

Följ upp en tid senare och fråga eleverna hur det har gått. Har de haft användning av tipsen? Vilka i så fall?

BÄTTRE BEGAGNAT – PODCASTEN

TID: 1–2 LEKTIONER

Här ett förslag på ett upplägg där eleverna får arbeta med olika kapitel i *Bättre begagnat* och spela in poddar där de förklarar och diskuterar hur man kan bli bättre på att vårda och laga sina kläder och prylar.

Förberedelser

- Dela in klassen i mindre grupper.
- Bestäm vilka kapitel de olika grupperna ska få arbeta med. Förslag: "Kläder", "Skor & kängor", "Mobiltelefon, dator & el" och "Cykel".

Arbetsgång

1. Fördela bokens olika kapitel mellan grupperna. Det gör inget om flera grupper arbetar med samma kapitel.
2. Ge grupperna följande instruktioner:
  - a. Läs den första sidan i kapitlet tillsammans.
  - b. Bläddra er igenom hela kapitlet och fundera på vilka av tipsen som är mest relevanta och intressanta för personer i er ålder.
  - c. Läs de delar av kapitlet som ni valde ut noggrant. Sammanfatta innehållet.
3. Dela in tvärgrupper som består av elever som arbetat med olika kapitel. Instruktioner till tvärgrupperna:
  - a. Ni ska spela in en podcast där ni delar med er av bokens tips, och diskuterar varför det är viktigt att ta hand om och laga sina prylar och kläder. Er podcast ska vara 15–20 minuter lång.
  - b. Utse en i gruppen som hälsar lyssnarna välkomna till er podd.
  - c. Turas sedan om att tala. Varje person kan börja med att berätta vilket område hen ska berätta om och ge en kort introduktion (utgå från första sidan i kapitlet), innan hen därefter delar med sig av sina bästa tips. Ställ gärna frågor till varandra.
  - d. Avsluta med en diskussion där ni delar med er av era tankar kring varför det är viktigt att vara rädd om de saker man har.

Gå vidare

Låt eleverna räkna ut hur mycket lägre kostnader de får varje år genom att behålla sin mobil, sin cykel och sina favoritkläder (till exempel två par jeans, två tröjor/hoodies, en vinter- och en vårjacka samt två par skor), i stället för att köpa nytt. Hur mycket mindre kostnader får hela deras familj om de gör samma sak?

ATT KÖPA OCH SÄLJA BEGAGNADE VAROR

TID: 1 LEKTION

Här är ett förslag på ett upplägg där eleverna får diskutera olika aspekter av att köpa och sälja begagnat.

Arbetsgång

1. Diskutera tillsammans i klassen olika fördelar med att vårda och ta hand om de saker man har. Fånga upp tanken på att en fördel är att hela och rena prylar och kläder kan skänkas bort eller säljas vidare till andra den dagen man själv tröttnat på dem eller inte har användning för dem längre.
2. Låt eleverna titta på några av de tips som ges i *Bättre begagnat* (om de inte redan har gjort det) på hur man kan ta hand om sina prylar och kläder så att de håller längre – och därmed också en dag kan användas av andra. Här är några förslag:
  - a. Ta hand om mobiltelefonen, s. 55–56.
  - b. Ge datorn ett längre liv, s. 57–59.
  - c. Förvaring av kläder, s. 80–82.
  - d. Förvara skorna rätt, s. 98.
  - e. Tvätta, förvara och vårda cyklar, s. 122 + s. 127.
  - f. Vårda golfklubbor, s. 142.
  - g. Vårda skidor, s. 143–144.
3. Låt eleverna diskutera i mindre grupper och sedan presentera sina tankar för en annan grupp eller för klassen:
  - a. Vilka är de främsta fördelarna med att köpa begagnat?
  - b. Vilka tre saker kan ni tänka er att köpa begagnat?
  - c. Finns det saker man inte bör köpa begagnat? (Enligt boken bör man inte köpa hjälmar begagnat om man inte känner till deras historia, se s. 117).
  - d. Vilka tre saker som ni har hemma kan ni tänka er att sälja begagnat?
4. Låt eleverna i samma grupper göra prisjämförelser mellan nya och begagnade produkter. De kan först ta reda på nypris och därefter se om de tittar samma produkt på en sajt för försäljning och köp av begagnade varor. I vilket skick är den begagnade varan? Hur mycket skiljer priset? Förslag på varor:
  - a. En mobiltelefon (valfri modell)
  - b. Ett par sneakers (valfri modell)
  - b. En hoodie eller ett par jeans (valfri modell)

Gå vidare

Följ upp en tid senare och fråga eleverna om de har köpt eller sålt något begagnat sedan ni arbetade med lektionen.

ARRANGERA EN KLÄDBYTARDAG

Ett förslag är att klassen arrangerar en klädbytardag på skolan i anslutning till läsningen och arbetet med boken. Här är tips på hur en sådan dag kan gå till:

1. Bestäm hur många kläder varje elev får ta med. Det beror såklart på hur många elever som förväntas bidra, men ett riktmärke kan vara max fem plagg per person.
2. Bestäm när kläderna ska lämnas in, till exempel under veckan innan. Det är viktigt att det finns tid att hänga upp och lägga fram kläderna innan själva klädbytardagen genomförs.
3. För varje plagg som lämnas in får eleverna en lapp som de kan använda när de byter till sig nya kläder.
4. Informera om klädbytardagen i god i tid. Sätt gärna upp flyers på skolan.
5. Förberedd en lokal på skolan där ni kan hålla till. Tänk på att det behövs galgar, klädställningar och bord. Det kan vara trevligt att kunna spela musik i lokalen.
6. När själva klädbytardagen börjar kan några elever i klassen få inleda med att säga några ord om syftet med dagen.
7. De kläder som inte byts bort kan lämnas till en second hand-butik efteråt.

FÖRSLAG PÅ MATERIAL ATT ANVÄNDA I ANSLUTNING TILL ARBETET MED BOKEN

- **Koll på pengarna, Konsumentverket**

Materialet innehåller tips på hur man kan göra en egen budget, beräknade kostnader för att flytta hemifrån samt andra stora utgifter i ett hushåll som kläder, mat, bostad, bil och försäkringar. I avsnittet om hållbar konsumtion ges bland annat tipset att använda, vårda och laga de saker man har (s. 20).

konsumentverket.se/for-larare/skolmaterial/vuxnasfi/koll-pa-pengarna/

- **Elektronikens baksida, Swedwatch**

Ett utbildningsmaterial som lyfter elektronikens baksida – och möjligheterna att påverka.

swedwatch.org/sv/teman/utbildningsmaterial-lyfter-elektronikens-baksida-och-mojligheter-att-paverka/

- **Miljönär-märkning, Avfall Sverige**

Information om märkningen Miljönär-vänlig, som vill uppmuntra till hållbarare konsumtion i Sverige. Märkningen används för att uppmärksamma verksamheter som gör det möjligt för allmänheten att laga, låna och återanvända sina prylar istället för att köpa nytt. Märkningen är framtagen av Avfall Sverige i samarbete med Sveriges Kommuner.

miljonar.se

- **Globala målen**

Informationssida om globala målen som drivs av UNDP med stöd av Sida.

globalamalen.se/om-globala-malen

- **Hållbar konsumtion, Naturskyddsföreningen**

Informationstexter om hållbar konsumtion och cirkulär ekonomi.

naturskyddsforeningen.se/artiklar/hallbar-konsumtion-for-att-fa-planetens-resurser-att-racka/

naturskyddsforeningen.se/artiklar/vad-menas-med-cirkular-ekonomi/
fixagrejen.nu/varforfixa/

- **Klädskolan, Naturskyddsföreningen**

Faktablad om alla steg i tillverkningen av ett klädesplagg, och de olika stegen miljö-påverkan.

naturskyddsforeningen.se/faktablad/kladskolan-sa-tillverkas-klader/

naturskyddsforeningen.se/faktablad/bilaga-till-kladskolan-om-kladernas-miljopaverkan/

- **Om kläder och textiltillverkning, Tekniska museet**

Information om kläder och textiltillverkningens historia.

tekniskamuseet.se/lar-dig-mer/100-innovationer/klader/

Boken *Bättre begagnat* delas ut i klassuppsättningar
till Gymnasieskolor i Sverige.
Boken har producerats av bokförlaget Max Ström
i samarbete med Blocket.

Lärarhandledning
© Bokförlaget Max Ström 2022
Text Carl-Johan Markstedt
Tryck Åtta.45, Stockholm 2022
ISBN 978-91-7126-590-6
www.maxstrom.se